

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 37.015.3:347.96-057.875(045)

С. Г. Головко,
кандидат історичних наук, доцент

Ю. О. Жук,
доктор педагогічних наук, доцент

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ СТЕРЕОТИПІВ ОБРАЗУ ЮРИСТА У СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
Інститут педагогіки НАПН України
вул. Січових Стрільців, 52 Д, 04053, Київ, Україна
E-mails: golovkos@ukr.net, zhukyrij@gmail.com

Мета: дослідження стереотипного образу юриста, який сформований у студентів першого курсу юридичного факультету, як передумови професійного становлення особистості та факторів впливу на цей процес. **Методи:** анкетування (у якості інструменту використано спеціально розроблену анкету, що включала питання, відібрані авторами методики на основі аналізу досліджень в галузі юридичної психології, і які визначають ключові характеристики (особистісні якості) юриста); факторний та дисперсійний аналіз. **Результати:** показано, що особистісні стереотипи, як форма індивідуальної свідомості випускника середньої школи, виконують соціально-регулюючу функцію, виступаючи важливою складовою системи факторів, що впливають на формування цілей відносно визначення напрямку подальшої професійної освіти та мотивації для вступу до відповідного закладу вищої освіти. Для кожної матриці розраховувалися середні значення рангів, дисперсія та стандартні відхилення розподілу середніх значень. Підтверджено гіпотезу дослідження, яка полягає в тому, що система характеристик фахівця в галузі юстиції, яка сформована у студентів першого курсу юридичного факультету, залежить від статі студента. Обґрунтовано, що первинні образи-стереотипи юриста, сформовані у студентів-першокурсників, мають явно виражені гендерні ознаки, які необхідно враховувати у процесі подальшого цілеспрямованого формування образу юриста-професіонала. З'ясовано, що під час оцінювання результатів навчання студентів доцільно уникати негативних гендерних стереотипів, оцінних суджень на підставі гендерної приналежності, акцентувати увагу на взаємодоповнюваності соціально та професійно значущих ролях жінок і чоловіків у життєвих і професійних ситуаціях, на рівності можливостей особистісного та професійного розвитку і кар'єрного зростання. Зроблено висновок, що реалізація освітнього процесу у сучасному вищому юридичному навчальному закладі має відбуватися з урахуванням гендерних особливостей студентської молоді, що забезпечить його інноваційний характер та особистісну зорієнтованість як умову підготовки висококваліфікованого фахівця та розвитку творчої і гармонійної особистості. **Обговорення:** результати аналізу впливу визначених у дослідженні факторів на формування у студентів першого курсу стереотипів юриста є важливою умовою конкретизації педагогічних заходів щодо розвитку професійної спрямованості майбутніх юристів.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх юристів; стереотипний образ юриста; факторний аналіз.

Постановка проблеми та її актуальність.

Відомо, що кожна професія має свій набір стереотипів як її персоніфікованих образів. Особистісно орієнтована своєрідність механізмів формування професійних стереотипів як образів-типажів (зокрема, й образу типового юриста) в значній мірі впливає на формування професійної свідомості майбутніх правників. У цьому контексті особливої актуальності набувають дослідження особливостей інтерпретації та осмислення образу професіонала-юриста і мотиваційної сфери особистості студентів юридичного факультету як компонентів професійної спрямованості (інтереси, установки, ціннісні орієнтації тощо), зокрема, й з урахуванням гендерного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі вказується, що образ формується під впливом суб'єктивних схильностей, інтересів та ідеалів індивіда і забарвлюється в інтимно-особистісні тони, невіддільні від особистого життєвого досвіду цього суб'єкта. Під поняттям «образ» у даному дослідженні ми розуміємо таке уявлення про дійсний об'єкт, яке в силу суб'єктивного сприйняття людиною дійсності тільки приблизно відповідає оригіналу. Як відомо, ці механізми проявляються у формі морально-оціночних уявлень щодо суб'єктів професійної діяльності майбутніх фахівців і є важливим фактором на етапі вибору професії [6, 12, 17]. З іншого боку, в численних психологічних дослідженнях доведено, що соціально-професійні стереотипи, виступаючи в ролі морально-етичних норм, законів і правил поведінки, настановних і ситуативних чинників, зумовлюють рівень продуктивності в процесі оцінювання ситуації та прийняття рішень [4, 11].

Термін «стереотип» увів у 1922 році соціолог В. Ліппман [5], який трактував його як «малюнок у нас в голові». Наразі стереотип розглядається як соціальна установка з недоліком когнітивного компонента (недолік знань, помилкова інформація, застарілі дані). Як установка стереотип багато в чому зумовлює поведінку людини, а процес стереотипізації є об'єктивним явищем формування

свідомості індивіда, структурування і відображення елементів навколишнього світу. На думку Т.Є. Васильєвої, стереотипи мають досить складні і самостійні механізми саморегулювання, ступінь стійкості стереотипу залежить як від зовнішніх обставин, так і від їх конкретних носіїв (суспільства, групи, особистості) з їх звичайними уявленнями, емпіричними настроями, які переломлюються через систему експлікацій, іноді об'єднаних в цілісну наукову або політичну картину світу [2]. В роботі [9] автор зазначає, що за своїм змістом стереотип є лише образом-уявленням з нечіткими межами, і лише вербально виражена оцінка формує чітку думку щодо якостей певного прошарку людей. Розглядаючи роль стереотипів у процесі формування уявлень та оціночних суджень індивіда, І.С. Кон [3] стверджує, що стереотип – це упереджена думка про властивості людей і явищ, яка не заснована на безпосередній оцінці кожного явища, а виведена з стандартизованих суджень та очікувань.

Недостатня кількість робіт, присвячених вивченню професійної спрямованості студентів-юристів за допомогою вивчення особистісних уявлень про образ-типаж юриста, не розкриває всієї змістовної сторони проблеми, зокрема з урахуванням гендерного підходу. Це ускладнює визначення конкретних педагогічних заходів щодо формування та розвитку професійної спрямованості в період навчання і досі залишається проблемою, що не знайшла належного відображення в наукових дослідженнях.

Мета: дослідження формування стереотипного образу юриста у студентів першого курсу юридичного факультету як передумови професійного становлення особистості на основі гендерного підходу.

Виклад основного матеріалу. Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що система характеристик фахівця в галузі юстиції, яка сформована у студентів першого курсу юридичного факультету, залежить від статі студента.

Основним інструментарієм зазначеного експериментального дослідження є анкета, яка складалася з 29 питань, що стосувалися профілю юриста. Вказані характеристики відібрані авторами методики в процесі аналізу літератури, присвяченої дослідженням в галузі юридичної психології

[1, 7, 8], а також з урахуванням загальних компетентностей випускника освітнього ступеня «бакалавр» та його результатів навчання, визначених Стандартом вищої юридичної освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» (зокрема, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, здатність бути критичним і самокритичним, здатність працювати в команді, здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні, здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми, уміння визначати переконливість аргументів у процесі оцінки задалегідь невідомих умов та обставин, здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання, формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми, оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему, самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій, вміння працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи [10]. Респондентам пропонувалося оцінити ступінь важливості характеристик (особистісних якостей) юриста, за оціночною шкалою 1-10 (10 максимальний ступінь важливості). На виконання завдання відводилося 15 хвилин.

Для побудови матриць рангів використувався наступний набір особистісних характеристик образу юриста: аналітичність мислення, комунікабельність, критичність оцінювання фактів, логічність в судженнях, неупередженість в судженнях, уміння визначати пріоритети, лідерські якості, самооцінювання, самоконтроль, об'єктивність у висновках, незалежність в судженнях, здатність адаптуватися в колективі, принциповість у підходах,

здатність вибирати суттєве, толерантність, демократичність у спілкуванні, здатність моделювати обставини, акуратність у роботі, своєчасність виконання завдань, працьовитість, здатність керувати часом, рішучість, упевненість, уміння слухати, чіткість мовлення, здатність грамотно документувати, уміння діяти в нестандартній ситуації, здатність управляти групою осіб, прагнення до професійного зростання.

Усього в експерименті взяли участь 53 особи – студенти першого курсу Юридичного факультету (ЮФ) Національного авіаційного університету (середній вік 17 років). При цьому 60,4% вибірки склали дівчата. Всі учасники були розподілені по групах відповідно до одного з типів експериментальних умов.

Індивідуальні матриці даних результатів ранжування респондентами запропонованих характеристик зводилися в окремі матриці за гендерною ознакою. Для кожної матриці розраховувалися середні значення рангів, дисперсія та стандартні відхилення розподілу середніх значень.

У табл. 1 наведені результати рейтингових розподілів характеристик образу «юрист» у студенток (жінок) і студентів (чоловіків) першого курсу ЮФ.

Дисперсії розподілу середніх значень практично співпадають: 0,2341 – чоловіки, 0,2547 – жінки. Разом з тим спостерігаються відмінності в розподілах рейтингових оцінках образу юриста у жінок і чоловіків: достовірність відмінностей характеристик порівнюваних вибірок (за критерієм Вілкоксона-Манна-Уїтні) становить 95%. Зауважимо, що істотним недоліком методу рейтингового оцінювання є те, що дослідження може мати малу статистичну потужність, тобто здатність виявляти відмінності між групами. Крім того, низькі значення показників і малий обсяг вибірки знижують потужність статистичного критерію. Це може привести до того, що статистична перевірка покаже відсутність відмінності, яка, насправді, існує (в статистиці це називається «помилкою другого роду»). Таким чином, можна прийти до помилкового висновку, що відмінності не існують, хоча в реальності вона є.

У світовій літературі, присвяченій гендерним дослідженням, широко використовується уявлен-

ня про значення величини відмінності (так званої «effect size»), яку позначають *d*). Значення величини відмінності (*d*) підраховується для кожного дослідження шляхом обчислення середнього однієї групи з середнього іншої (в

даному випадку, середнє для жінок віднімається від середнього для чоловіків), після чого отримана різниця ділиться на внутрішньогрупове стандартне відхилення [14, 15].

Таблиця 1.

Студентки	Студенти
9,31 Здатність грамотно документувати	9,14 Прагнення до професійного зростання
9,22 Об'єктивність у висновках	9,05 Чіткість мовлення
9,22 Чіткість мовлення	8,76 Упевненість
9,06 Своєчасність виконання завдань	8,71 Аналітичність мислення
9,03 Прагнення до професійного зростання	8,71 Самоконтроль
9,00 Уміння слухати	8,71 Уміння діяти в нестандартній ситуації
9,00 Уміння діяти в нестандартній ситуації	8,67 Логічність в судженнях
8,84 Упевненість	8,67 Об'єктивність у висновках
8,81 Незалежність в судженнях	8,62 Уміння визначати пріоритети
8,78 Комунікабельність	8,57 Критичність оцінювання фактів
8,78 Самоконтроль	8,57 Своєчасність виконання завдань
8,75 Працьовитість	8,52 Працьовитість
8,72 Рішучість	8,48 Рішучість
8,69 Критичність оцінювання фактів	8,43 Здатність моделювати обставини
8,69 Здатність керувати часом	8,43 Уміння слухати
8,66 Аналітичність мислення	8,43 Здатність грамотно документувати
8,66 Логічність в судженнях	8,29 Здатність управляти групою осіб
8,63 Акуратність у роб од	8,24 Здатність керувати часом
8,59 Неупередженість в судженнях	8,19 Незалежність в судженнях
8,56 Здатність моделювати обставини	8,14 Здатність адаптуватися в колективі
8,25 Толерантність	7,95 Акуратність у роботі
8,22 Здатність вибирати суттєве	7,90 Самооцінювання
8,22 Здатність управляти групою осіб	7,81 Лідерські якості
8,13 Демократичність у спілкуванні	7,76 Комунікабельність
8,03 Уміння визначати пріоритети	7,67 Демократичність у спілкуванні
7,75 Лідерські якості	7,62 Принциповість у підходах
7,72 Здатність адаптуватися в колективі	7,62 Здатність вибирати суттєве
7,59 Самооцінювання	7,38 Толерантність
7,28 Принциповість у підходах	7,24 Неупередженість в судженнях

Дж. Коен встановив, якщо *d* приймає значення 0,2, то можна казати про малу величину відмінності, 0,5 – середня величина відмінності, а 0,8 – велика [13].

У нашому випадку середні значення (і стандартне відхилення) рейтингових розподілів для чоловіків і жінок відповідно 8,29 (0,4924) і 8,56 (0,5136). Відповідно, величина відмінності (*d*) становить 0,53, тобто спостерігається середня величина відмінності результатів ранжування за гендерною ознакою (жінки в процесі ранжування привласнюють осо-

бистісним характеристикам досліджуваного образу в цілому більш високі оцінки).

У результаті обробки даних були виділені факторні структури та знайдені навантаження шкал за факторами. Усього виділено п'ять значущих факторів для кожної індивідуальної матриці порівняння окремо для студентів-чоловіків та студентів-жінок, які пояснюють відповідно 61% (чоловіки) та 73% (жінки) вкладення в загальну дисперсію розподілу середніх значень ранжування характеристик образу «юрист» респондентами. У кожному факторі домінуючі навантаження мали такі характеристики, які пе-

рераховані нижче в порядку убунання факторних навантажень. Набори характеристик, які складають виділені фактори, дозволяють їх інтерпретувати та сформулювати відповідні

назви, які наведені нижче. Назви виділених факторів сформульовані умовно та можуть бути предметом дискусії.

Для студентів (чоловіків):

Сила особистості	Фактор 1
Здатність управляти групою осіб	0,850869
Прагнення до професійного зростання	0,675854
Уміння визначати пріоритети	0,669162
Уміння діяти в нестандартній ситуації	0,652052
Здатність вибирати суттєве	0,633829
Логічність в судженнях	0,628313
Критичність оцінювання фактів	0,625700
Частка загальної дисперсії	19,73%

Соціальна нормативність	Фактор 2
Здатність грамотно документувати	0,879623
Незалежність в судженнях	0,831132
Демократичність у спілкуванні	0,830885
Об'єктивність у висновках	0,772277
Акуратність у роботі	0,630439
Частка загальної дисперсії	18,41%

Упевненість	Фактор 3
Упевненість	0,719816
Уміння слухати	0,668775
Своєчасність виконання завдань	0,608211
Частка загальної дисперсії	11,44%

Самоконтроль	Фактор 4
Самоконтроль	0,798424
Самооцінювання	0,697891
Частка загальної дисперсії	11,35%

Для студенток (жінок):

Критичність	Фактор 1
Критичність оцінювання фактів	0,836605
Аналітичність мислення	0,811062
Об'єктивність у висновках	0,773234
Логічність в судженнях	0,756998
Здатність моделювати обставини	0,686058
Неупередженість в судженнях	0,669024
Комунікабельність	0,652944
Частка загальної дисперсії	20,32%

ПРАВОВА ОСВІТА

Сила особистості	Фактор 2
Здатність вибирати суттєве	0,804333
Толерантність	0,764685
Демократичність у спілкуванні	0,752203
Самооцінювання	0,690882
Незалежність в судженнях	0,689452
Чіткість мовлення	0,678390
Здатність адаптуватися в колективі	0,669043
Уміння визначати пріоритети	0,664212
Принциповість у підходах	0,654520
Частка загальної дисперсії	20,31%

Соціальна нормативність	Фактор 3
Своєчасність виконання завдань	0,797007
Рішучість	0,775664
Акуратність у роботі	0,759265
Здатність керувати часом	0,737343
Упевненість	0,703580
Здатність грамотно документувати	0,656888
Частка загальної дисперсії	18,63%

Самоконтроль	Фактор 4
Самоконтроль	0,715985
Лідерські якості	0,664499
Працьовитість	0,647676
Частка загальної дисперсії	13,52%

Результати анкетування були піддані факторному дисперсійному аналізу, який показав:

1. Сила впливу фактора «зміст характеристики» складає: у жінок 28,04% ($p < 0,001$), у чоловіків 31,26% ($p < 0,001$).

2. У студентів-жінок достовірність відмінностей рейтингових розподілів в діапазоні оцінок 100-140 з вибірками діапазонів оцінок 160-168 і 170-196 становить 95%, характеристики рейтингових розподілів діапазонів оцінок 160-168 і 170-196 збігаються на рівні значущості 0,05.

3. У студентів-чоловіків достовірність відмінностей рейтингових розподілів між усіма діапазонами оцінок становить 95%.

Висновки. Результати експериментального дослідження показують, що первинні образи-стереотипи юриста, сформовані у студентів-першокурсників, мають яскраво виражені ген-

дерні ознаки. Їх врахування та створення відповідних дидактичних умов для формування об'єктивного образу юриста-професіонала забезпечить ефективність процесу підготовки майбутніх правників. З огляду на це, доцільною в освітньому процесі юридичного факультету є реалізація таких дидактичних моделей, які забезпечують рівні можливості особистісного самовираження, вияви активності та ініціативності студентів обох статей. Одним із чинників досягнення цієї мети є використання активних комунікаційних процесів на основі гендерного вирівнювання способів спілкування: організація дискусій та спільного обговорення навчальних проблем та професійних практичних ситуацій, рольових ігор із залученням студентів обох статей. Перевага має надаватися колективним методам та формам організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, їх роботі у змішаних групах. Важливе значення має і фор-

мування в процесі занять навичок гендерної рефлексії та партнерської взаємодії між студентами різних статей. У цьому контексті доцільно відзначити необхідність наявності у викладача відповідних умінь дотримуватися у процесі викладання гендерної рівності по відношенню до студентської аудиторії, використовувати комунікативні практики, що забезпечують рівність спілкування між учасниками освітнього процесу. Враховуючи, що для майбутніх юристів особливе значення має компетентність професійного спілкування, процес їх підготовки має орієнтуватися на формування умінь встановлювати партнерські стосунки та співпрацювати з громадянами та колегами, не втрачаючи власної та не обмежуючи в інших осіб гендерної ідентичності. Під час оцінювання результатів навчання студентів доцільно уникати негативних гендерних стереотипів, оцінних суджень на підставі гендерної приналежності, акцентувати увагу на взаємодоповнюваності соціально та професійно значущих ролях жінок і чоловіків у життєвих і професійних ситуаціях, на рівності можливостей особистісного та професійного розвитку і кар'єрного зростання.

Таким чином, реалізація освітнього процесу у сучасному вищому юридичному навчальному закладі має відбуватися з урахуванням гендерних особливостей студентської молоді, що забезпечить його інноваційний характер та особистісну зорієнтованість як умову підготовки висококваліфікованого фахівця та розвитку творчої і гармонійної особистості. Перспективним напрямом подальших досліджень є виявлення та аналіз особливостей динаміки стереотипного образу юриста у студентів, які склали експериментальну групу дослідження, на етапі завершення ними підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» (наприкінці четвертого року навчання), що дасть можливість оцінити ефективність освітнього процесу з підготовки майбутніх юристів в університеті та запропонувати конкретні заходи щодо його оптимізації.

Література

1. Бочелюк В.Й. Юридична психологія: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2017. 335 с.
2. Васильева Т.Е. Стереотипы в общественном сознании (социально-философские аспекты). Москва: ИНИОН АН СССР, 1988. 252 с.
3. Кон И.С. Социологическая психология: избранные психологические труды. М.-Воронеж, 1999. 156 с.
4. Кудрявцев Т.В., Шегурова В.Ю. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности. *Вопросы психологии*. 1983. № 2. С. 51-59.
5. Липпман У. Общественное мнение / под ред. К.А. Левинсон, К.В. Петренко. Москва: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с. <https://doi.org/10.7256/2409-7144.2015.6.15597>
6. Овсянникова В.В. Динамика «образа своей профессии» в зависимости от степени приобщения к ней. *Вопросы психологии*. 1981. № 5. С. 133-137.
7. Основи загальної та юридичної психології: навч. посіб. / за ред. В.Т. Нора. Київ: Ін Юре, 2014. 280 с.
8. Прикладная юридическая психология: учеб. пособие для вузов / под ред. Столяренко А.М. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 639 с.
9. Русина Н.А. Изучение оценочных эталонов и социальных стереотипов с помощью семантических измерений. *Вопросы психологии*. 1981. № 5. С. 96-106.
10. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/standarty>. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.18.4.8>
11. Шихирев П.Н. Социальная установка как предмет социально-психологического исследования. *Психологические проблемы социальной регуляции поведения*. Москва, 1976. С. 278-294.
12. A hierarchical taxonomy of human goals / Chulef Ada S., Read Stephen J., Walsh David A. *Notiv. And Emot*. 2001. № 3. P. 191-232.
13. Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences. New York: Academic Press, 1969. 567 p.

14. Hyde J.S. Gender and sex: So what has meta-analysis done for me? *The Psychology Teacher Network Newsletter*. 1992. № 2. P. 2-6.

15. Hyde J.S., & Linn, M.C. The psychology of gender: Advances through meta-analysis. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986. Pp. 14-50.

16. Lipsey M.W., & Wilson D.B. The efficacy of psychological, educational, and behavioral treatment. *American Psychologist*. 1993. № 48. P. 1181-1209. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.48.12.1181>

17. The roots of motivations: Classroom and cultural factors. Education Section Annual Conference of the British Psychological Society, Greenwich, 6-7 Nov. 1999. / Elliott J., Hufton N. *Proc. Brit. Psychol. Soc.* 2001. № 1. P. 3.

References

1. Bocheljuk V.J. Jurydychna psihologija: navch. posib. Kyi'v: CUL, 2017. 335 s.

2. Vasil'eva T.E. Stereotipy v obshhestvennom soznanii (social'no-filosofskie aspekty). Moskva: INION AN SSSR, 1988. 252 s.

3. Kon I.S. Sociologicheskaja psihologija: izbrannye psihologicheskie trudy. M.-Voronezh, 1999. 156 s.

4. Kudrjavcev T.V., Shegurova V.Ju. Psihologicheskij analiz dinamiki professional'nogo samoopredelenija lichnosti. *Voprosy psihologii*. 1983. № 2. C. 51-59.

5. Lippman U. Obshhestvennoe mnenie / pod red. K.A. Levinson, K.V. Petrenko. Moskva: Institut Fonda «Obshhestvennoe mnenie», 2004. 384 s.

6. Ovsjannikova V.V. Dinamika «obraza svoej professii» v zavisimosti ot stepeni priobshhenija k nej. *Voprosy psihologii*. 1981. № 5. C. 133-137.

7. Osnovy zagal'noi' ta jurydychnoi' psihologii': navch. posib. / za red. V.T. Nora. Kyi'v: In Jure, 2014. 280 s.

8. Prikladnaja juridicheskaja psihologija: ucheb. posobie dlja vuzov / pod red. Stoljarenko A.M. Moskva: JuNITI-DANA, 2001. 639 s.

9. Rusina N.A. Izuchenie ocenochnyh jetalonov i social'nyh stereotipov s pomoshh'ju semanticheskikh izmerenij. *Voprosy psihologii*. 1981. № 5. S. 96-106.

10. Standart vyshhoi' osvity za special'nistju 081 «Pravo» galuzi znan' 08 «Pravo» dlja pershogo (bakalavr'skogo) rivnja vyshhoi' osvity. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/standarty>.

11. Shihirev P.N. Social'naja ustanovka kak predmet social'no-psihologicheskogo issledovanija. *Psihologicheskie problemy social'noj reguljacii povedenija*. Moskva, 1976. C. 278-294.

12. A hierarchical taxonomy of human goals / Chulef Ada S., Read Stephen J., Walsh David A. *Notiv. And Emot.* 2001. № 3. P. 191-232.

13. Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences. New York: Academic Press, 1969. 567 p.

14. Hyde J.S. Gender and sex: So what has meta-analysis done for me? *The Psychology Teacher Network Newsletter*. 1992. № 2. P. 2-6.

15. Hyde J.S., & Linn, M.C. The psychology of gender: Advances through meta-analysis. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986. Pp. 14-50.

16. Lipsey M.W., & Wilson D.B. The efficacy of psychological, educational, and behavioral treatment. *American Psychologist*. 1993. № 48. P. 1181-1209.

17. The roots of motivations: Classroom and cultural factors. Education Section Annual Conference of the British Psychological Society, Greenwich, 6-7 Nov. 1999. / Elliott J., Hufton N. *Proc. Brit. Psychol. Soc.* 2001. № 1. P. 3.

RESEARCH ON FIRST-YEAR STUDENTS' STEREOTYPES ABOUT LAWYER'S IMAGE: THE GENDER APPROACH

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Sichovykh Striltsiv str., 52-D, 04053, Kyiv, Ukraine
E-mails: golovkos@ukr.net, zhukyrij@gmail.com

Purpose: to study the stereotypical image of a lawyer formed by first year law students as a prerequisite for professional development of personality and factors influencing this process. **Methods:** questionnaire (a specially designed questionnaire was used as a tool, which included questions selected by the authors of the methodology based on the analysis of studies in the field of legal psychology, and which determine the key characteristics (personal qualities) of the lawyer); factor and variance analysis. **Results:** it is shown that as a form of individual consciousness of high school graduates' stereotypes fulfill a social-regulating function, act as an important component of the system of factors influencing the formation of goals for determining the direction of further vocational education and motivation for admission to the relevant institution of higher education. Average rank values, variance, and standard deviations of the mean distribution were calculated for each matrix. The hypothesis of the study was confirmed, which is that the system of characteristics of a specialist in the field of justice, which is formed from students of the first year of law school, depends on the gender of the student. It is substantiated that the primary images-stereotypes of the lawyer formed by the first-year students have clearly expressed gender characteristics that should be taken into account in the further purposeful formation of the image of the lawyer-professional. It was found out that it is worthwhile to avoid negative gender stereotypes, evaluative judgements in the process of evaluating students, focus one's attention at complementary roles of men and women in life and social situations, equal opportunities for personality and professional development and promotion. It was concluded that educational process in a modern legal educational body should take place considering gender peculiarities of the youth; it can ensure innovative nature and personality orientation as a condition for teaching a well-qualified specialist and a development of a creative and harmonious personality. **Discussion:** the results of the analysis of the influence of the factors identified in the study on the formation of first-year law students stereotypes of the lawyer is an important condition for specifying pedagogical measures to develop the professional orientation of future lawyers.

Keywords: professional training of future lawyers; stereotypical image of a lawyer; factor analysis.